

WALETET, M. (1987); *Cartographie et politique dans la Belgique du XIXe siècle*, Bruxelles, Crédit Communal de Belgique, (Collection Histoire, Serie In-4, 14).

L'Estat belga reconegut a la Conferència de Londres de 1830 va experimentar un fort creixement econòmic durant el primer decenni de la seva existència. Fruit d'aquest impuls s'estengueren considerablement les xarxes de comunicacions del país, i en especial la xarxa ferroviària aleshores de recent difusió. El llibre que comentarem incideix gairebé exclusivament en aquest període i temàtica a través de la reproducció i del comentari de cartografia coetània de l'estat de les xarxes i dels projectes en curs. L'interès de l'obra de Waletet és evident, doncs, per reconèixer les estratègies primerenques per a l'articulació territorial del nou Estat.

Contràriament al que succeí en d'altres països, la construcció i explotació de la xarxa ferroviària belga va ésser encomanada a l'administració estatal per llei de 1834. La tasca sobrepassava amb escreix les possibilitats operatives del ministeri de l'Interior, el qual tenia assignades les competències sobre treballs públics. És per això que es creà un nou ministeri específic (1937), el primer titular del qual va ser l'advocat Jean Baptiste Nothomb (1805-1881). Tot i aquest càrrec, que ocuparia fins el 1840, així com el de ministre de l'Interior, des de la darrera data fins el 1845, Nothomb es distingí per la seva carrera diplomàtica al servei del seu país.

L'ús pràctic de la cartografia desenvolupat per Nothomb al llarg de la seva vida

va ser ja de gran importància en les negociacions de la Conferència de Londres ja esmentada, en la qual va intervenir activament. La documentació de cartografia històrica aplegada per Nothomb va ser crucial per a la determinació dels límits de l'Estat belga, sobretot pel que fa referència a la partició definitiva del Luxemburg i el Limburg resolta anys després (1839). Durant l'etapa que va ser ministre de Treballs Públics va supervisar personalment els projectes que a diverses escales i nivells de resolució se succeïren vertiginosament. Ho sabem gràcies al testimoni de les anotacions manuscrites als marges dels mapes i plànols de la seva col·lecció d'exemplars d'ús personal, una selecció dels quals es presenten en aquest llibre. Més endavant, establert com a embaixador belga a Berlín des de 1845 fins a la mort el 1881, Nothomb va incrementar amb nous documents cartogràfics la seva col·lecció particular fins atènyer una cartoteca amb aproximadament 15.000 fulls.

Marcel Waletet va caure sobre la pista de la cartoteca de Nothomb de manera casual. En realitat, s'havia interessat per la participació de Nothomb en la Conferència de Londres a propòsit dels límits luxemburguesos i limburguesos. A partir de les referències dels biògrafs va intuir-ne l'existència. Amb l'esperança que la col·lecció no s'hagués perdut, indagà sobre la seva possible conservació en les biblioteques berlineses, amb resultats positius. En efecte, els hereus de Nothomb havien llegat la col·lecció cartogràfica a la Biblioteca Reial de Berlín el mateix any de la seva mort. Durant la Segona Guerra Mundial, els fons de la biblioteca es van repartir entre diversos amagatalls. Això

va ocasionar la divisió actual de la col·lecció en dues biblioteques estatals, a Berlín Est una i a Berlín Oest l'altra. Waletet treballà durant dos anys (1984-85) a una i altra banda del mur per a reconstituir l'inventari complet de la cartoteca Nothomb.

Gràcies a aquest treball de cartotecari, Waletet proposa la lectura d'una selecció representativa dels mape i plànols de Nothomb corresponents, sobretot, a l'etapa 1837-1840. Els documents referits a la planificació de la xarxa de ferrocarrils són els més representats. Així, inclou mapes que presenten tot el país amb la xarxa estructurada en la dorsal est-oest (Ostende-Maline-Lieja), amb la pretensió de connexió prioritària amb la Renània abans que amb Holanda o amb França; però també, els plànols d'alternatives de localització de les estacions en les àrees urbanes envoltades encara per muralles. Altres apartats es dediquen als documents gràfics sobre canalitzacions i carreteres, així com a grans intervencions urbanes com, per exemple, la modificació del curs del Mosa al seu pas per Lieja. En cap cas, però, no s'hi troba encara un pla d'eixample.

Pau Alegre i Nadal

Universitat Autònoma de Barcelona

JOHNSTON, R. J., KNIGHT, D. i KOFMAN, E., eds. (1988); *Nationalism, Self-determination and Political Geography*, Londres, Croom Helm, 229 pp.

Sembla que, després d'uns anys d'abandonament i oblit, la Geografia Polí-

tica està vivint una certa puixança, fins al punt de ser considerada com una de les especialitats més dinàmiques de la geografia contemporània, impressió que ve corroborada per una publicació bastant fluida d'articles, llibres i manuals sobre el tema.

Fins fa poc, la Geografia Política s'havia centrat gairebé exclusivament en la figura de l'Estat. Aquesta és una llunyana tradició, iniciada el segle passat per Friedrich Ratzel, un geògraf considerat habitualment com el pare de la Geografia Política. En la seva *Geografia Política* (1897), Ratzel identifica clarament la Geografia Política amb l'estudi de l'estructura territorial de l'Estat. Des de llavors i fins pràcticament avui dia l'Estat ha constituït el principal objecte d'estudi dels geògrafs polítics. De fet, el tema no s'ha esgotat i continuen apareixent encara molts tractats de Geografia Política —alguns d'ells prou innovadors— centrats, directament o indirecta, en l'Estat. Es tracta, certament, d'un dels espais políticament organitzat més interessants i més influents al llarg dels dos últims segles, però no és l'únic ni, tampoc, l'única expressió territorial del fenomen polític.

Conscient d'aquest fet, la Geografia Política dels últims anys ha ampliat considerablement el seu camp d'acció, interessant-se no solament per l'Estat, sinó per tota organització dotada de poder i/o acció política capaç d'inscriure's en l'espai. És en aquest marc de renovació temàtica i, fins a cert punt, teòrica i metodològica, on cal emmarcar l'interès actual pel nacionalisme, un tema poc considerat fins ara pels geògrafs po-